


GES	Journal of Geography and Environmental Studies, 11 (43), Autumn 2022 https://ges.iaun.ac.ir ISSN: 2008-7845  20.1001.1.20087845.1401.11.43.7.8
-----	---

Research Article

Development of a Model for Sustainable Development of Rural Tourism (Case Study: Villages of Hir District of Ardabil City)

Imani, Bahram (Corresponding Author)

Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, University of Mohaghegh Ardebili, Ardebil, Iran
 bahram_imani60@yahoo.com

Abolzadeh, Behroz

MA Student, Department of Geography and Rural Planning, University of Mohaghegh Ardebili, Ardebil, Iran

Abstract

A basic precondition for achieving sustainable tourism in rural areas of the country; Design, development and implementation of strategic planning by planners and managers of tourism destinations. The present study, in order to provide an effective model for tourism development in the villages of Hir district of Ardabil city, has considered the methodology and tools of a comprehensive strategy formulation as well as the AHP technique. Accordingly, according to the subject, the research is methodically descriptive-analytical and purpose-based and through two methods of data collection; Documentary and field to identify the current situation, analyze the situation and then provide strategic proposals. To achieve this important and evaluate the factors that promote and inhibit development in the form of SWOT method using a questionnaire based on purposeful jurisprudence, distribution and results have been extracted. The questionnaire was reproduced based on Cochran's method among 340 households in the studied villages. In total, with regard to 34 strengths and opportunities, 23 weaknesses and threats, and scores obtained from the matrix of internal and external factors, as well as the 9-house diagram, the extraction strategy is maintenance. Finally, thematic development strategies are prioritized using the AHP process and then executive plans are presented to implement each of the tourism development strategies to maintain and improve the status quo.

Keywords: Rural tourism, Sustainable development, Hierarchical analysis process, Ardabil, Hir.

Citation: Imani, B.; Abolzadeh, B. (2022) Development of a Model for Sustainable Development of Rural tourism (Case Study: Villages of Hir District of Ardabil City), Journal of Geography and Environmental Studies, 11 (43), 108-121. Dor: 20.1001.1.20087845.1401.11.43.7.8

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.



مقاله پژوهشی

تدوین الگوی توسعه پایدار گردشگری روستایی (نمونه موردی: روستاهای بخش هیر شهرستان اردبیل)

بهرام ایمانی*

دانشیار، گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

بهروز ابولزاده

دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیا برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

چکیده

پیش شرط اساسی برای دستیابی به گردشگری پایدار در نواحی روستایی کشور؛ طراحی، تدوین و کاربست برنامه‌ریزی راهبردی از سوی برنامه‌ریزان و مدیران مقاصد گردشگری است. پژوهش حاضر به منظور ارائه الگوی مؤثر توسعه گردشگری در روستاهای بخش هیر شهرستان اردبیل، روش‌شناسی و ابزارهای چارچوب جامع تدوین راهبرد و همچنین تکنیک AHP را مد نظر قرار داده است. براین اساس، با توجه به موضوع، تحقیق به لحاظ روش، از نوع توصیفی تحلیلی و بر مبنای هدف، کاربردی است و از طریق دو شیوه گردآوری داده‌ها؛ اسنادی و میدانی به شناخت وضعیت موجود، تحلیل وضعیت و سپس ارائه پیشنهادات راهبردی پرداخته شده است. برای رسیدن به این مهم و ارزش‌گذاری عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه در قالب روش SWOT با استفاده از پرسشنامه مبتنی بر روش قضاونی هدفمند، توزیع و نتایج استخراج شده است. پرسشنامه براساس روش کوکران بین ۳۴۰ خانوار روستاهای مورد مطالعه تکثیر گردید. در مجموع با عنایت به ۳۴ نقطه قوت و فرصت و ۲۳ نقطه ضعف و تهدید و نمره‌های حاصل از ماتریس عوامل داخلی و خارجی و همچنین نمودار ۹ خانه‌ای، راهبرد استخراجی، حفظ و نگهداری می‌باشد. در نهایت، راهبردهای موضوعی توسعه با استفاده از فرایند AHP اولویت‌بندی و سپس برنامه‌های اجرایی به منظور پیاده‌سازی هر یک از راهبردهای توسعه گردشگری برای حفظ و ارتقاء وضعیت موجود ارائه شده است.

کلمات کلیدی: گردشگری روستایی، توسعه پایدار، فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، اردبیل، هیر.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۱۱/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۲/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۱۷

نویسنده مسئول: بهرام ایمانی، دانشیار، گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، bahram_imani60@yahoo.com

بیان مساله

امروزه گردشگری در دنیا یکی از منابع مهم درآمد و از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به‌عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان حائز اهمیت ویژه‌ای است (هوانگ و لی، ۲۰۱۵: ۲۰). گردشگری و توسعه آن ابزاری برای برنامه‌ریزی توسعه و روستاها به‌شمار می‌آید (کندیسو، ۲۰۱۱: ۵) و مدت زمان درازی است که در بخش‌های خاصی از اروپا به‌عنوان یک شتاب‌دهنده مؤثر برای بازسازی اجتماعی-اقتصادی مناطق روستایی به رسمیت شناخته شده است (خانی، ۱۳۹۳: ۲). جامعه روستایی به‌عنوان یک سیستم اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی، بخشی از جامعه ملی هر کشوری است و هر گونه تحول در جامعه روستایی یا جامعه ملی در یکدیگر تأثیر می‌گذارد (اروجی، ۱۳۹۶: ۱۵). در فرآیند جهانی شدن اقتصاد که با شتاب بسیاری در حال انجام است و اقتصاد تمامی کشورهای جهان را تحت تأثیر خود قرار داده، برای رهایی از اقتصاد تک‌محصولی و رسیدن به توسعه پایدار و بادوام، گردشگری روستایی، یکی از مهم‌ترین محورهای رشد و توسعه اقتصادی کشورهاست، زیرا علاوه بر افزایش درآمدهای ارزی، اشتغال مولد و متنوع در روستاها ایجاد می‌کند و با فراهم ساختن فرصت‌های شغلی مانع مهاجرت جمعیت روستایی می‌شود (جعفری و همکاران، ۱۳۹۶: ۵). گردشگری روستایی به‌عنوان سیاست بازساخت اقتصاد روستایی و مکمل سایر فعالیت‌های اقتصادی روستا است (طوافی، ۱۳۹۴: ۲۷). گردشگری در نواحی روستایی لزوماً راه‌حل جادویی برای توسعه نواحی روستایی نیست، بلکه گردشگری باید مکمل، و نه نقطه اتکا، برای اقتصاد شکوفا و متنوع باشد (خانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۵). با توجه به گسترش بی‌رویه شهرهای کشورمان و افزایش مشکلات ناشی از شهرنشینی جدید و همچنین خالی شدن روستاها و سرازیر شدن جمعیت این سکونتگاه‌ها به شهرها، می‌توان با رونق دادن و گسترش نواحی گردشگری روستایی به پویایی جمعیت و اقتصاد این نواحی کمک نمود و با ایجاد اماکن تفریحی و استراحتگاهی در آن‌ها تا اندازه‌ای از بار مشکلات و مسائلی که شهرها و روستاهای ما گریبان‌گیر آن هستند، کاست (مولایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳). اما به‌رغم وجود زمینه‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی، کشور ایران هنوز نتوانسته است جایگاه خود را به‌عنوان یک کشور پذیرنده گردشگر در بازار جهانی گردشگری پیدا کند و این مسئله در زمینه گردشگری داخلی بخصوص گردشگری روستایی صدق می‌کند (رمضانیاپی، ۱۳۹۵: ۲۷). بنابراین شناسایی محیط‌های روستایی دارای توان بالقوه و برنامه‌ریزی دقیق و ایجاد زمینه‌های لازم می‌تواند در توسعه نواحی روستایی نقش آفرین و مؤثر باشد (رضوانی و بیات، ۱۳۹۲: ۴). در این بین برنامه‌ریزی مناسب، دقیق و منطقی در زمینه گردشگری نیازمند شناسایی مسائل و مشکلاتی است که توسعه آن را تهدید نموده و حرکت در مسیر توسعه را کند می‌سازد. این امر بر اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر صحنه گذاشته و از این همین روست که شناخت دقیق و تحلیل علمی این پدیده‌ها و چالش‌ها را به‌عنوان چارچوب مطمئنی برای برنامه‌ریزی‌های گردشگری مطرح می‌سازد. حال با توجه به اینکه مناطق روستایی شهرستان اردبیل و بخصوص بخش هیر دارای جاذبه‌های گوناگون محیطی، فرهنگی و هنری متعددی هستند، گسترش گردشگری به‌عنوان یک راهبرد در زمینه توسعه روستایی و بهبود کیفیت زندگی روستائیان، این قابلیت را دارد که نقش مهمی در توسعه و متنوع‌سازی اقتصاد روستایی از طریق فعالیت‌های وابسته به خود ایفا کند و زمینه‌ساز ایجاد قابلیت‌ها و فرصت‌های جدیدی در منطقه مورد مطالعه گردد. در این بین برنامه‌ریزی مناسب، دقیق و منطقی در زمینه گردشگری نیازمند شناسایی مسائل و مشکلاتی است که توسعه آن را تهدید نموده و حرکت در مسیر توسعه را کند می‌سازد. این امر بر اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر صحنه گذاشته و از این همین روست که شناخت دقیق و تحلیل علمی این پدیده‌ها و چالش‌ها را به‌عنوان چارچوب مطمئنی برای برنامه‌ریزی‌های گردشگری مطرح می‌سازد.

با توجه به اینکه هدف اصلی پژوهش حاضر تدوین الگوی توسعه پایدار گردشگری روستایی است، لذا بررسی و شناخت جامعی از عوامل تأثیرگذار درونی و بیرونی و محدودیت‌ها در حوزه تأمین اعتبارات زیرساختی، ضعف برنامه‌ریزی، عدم ضمانت اجرایی از سوی دولت، عدم رغبت بخش خصوصی سیاست توسعه گردشگری روستایی، که منطقه مورد مطالعه را با مشکلات عدیده‌های مواجه ساخته است، تدوین این الگو را ضروری ساخته است تا از این طریق چشم‌انداز و جایگاه گردشگری روستایی در منطقه مشخص گردد.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مفهوم توسعه پایدار گردشگری با مفاهیم توسعه پایدار و گردشگری پایدار در ارتباط است. توسعه پایدار در گردشگری نمی‌تواند به تنهایی توسط یک عامل واحد صورت پذیرد. بنابراین می‌بایست در جستجوی عاملانی برای تحقق توسعه پایدار بود. در این رابطه پیش‌زمینه‌های فرهنگی و گروه‌های ذینفع می‌بایست در نظر گرفته شوند (دانشگاه دورتموند^۱، ۲۰۰۱: ۴۰). سازمان جهانی گردشگری، توسعه گردشگری پایدار را شامل کیفیت زندگی برای جامعه میزبان، رضایت گردشگران، حفظ محیط زیست و منابع انسانی و اجتماعی مورد استفاده در فرایند گردشگری می‌داند (زیاری، ۱۳۹۴: ۱۰۲). یکی از ابعاد گردشگری، گردشگری پایدار روستایی است که نشان دهنده عبور از اقتصاد تولید به اقتصاد مبتنی بر مصرف در مناطق روستایی است که ترکیبی از محصولات مرتبط با محیط، منابع فرهنگی و امکانات محیط با کارکردهای مربوطه اعم از اقتصادی، زیست محیطی، تفریحی و درمانی است (حیدری ساربان و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۸۴). باور لن^۲ (۱۹۹۴) اشکال گوناگون گردشگری زمانی در چارچوب مفهوم گردشگری پایدار روستایی جای می‌گیرند که ۱- بیانگر ویژگی‌های کارکردی نواحی روستایی باشد، ۲- با مردم و کسب و کارهای روستایی پیوند یابد، ۳- در سطح نواحی روستایی واقع گردند، ۴- در مقیاس مکانی و سکونتگاهی نواحی روستایی رخ دهد و ۵- بر ویژگی‌های گوناگون نواحی روستایی از قبیل ویژگی‌های تاریخ، محیط، اجتماع، فرهنگ، اقتصاد و موقعیت مکانی آنها تأکید کند (بیات و بدری، ۱۳۹۷: ۱۶۹). به باور عده‌ای دیگر گردشگری پایدار روستایی در عمل مطابق با اصول توسعه پایدار است که در آن به برابری بین نسلی و درون نسلی رویکردی جامع و اخلاقی دارد که مبتنی بر اصول زیست محیطی، فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی و کالبدی و به سمت توسعه است (Torres & Jarkko, 2014: 39).

پژوهش‌های متعددی در رابطه با موضوع پژوهش انجام گردیده است که در ادامه به چند مورد اشاره می‌گردد. یابوتا و اسکوت^۳ (۲۰۱۰) فرآیند شبکه گردشگری، می‌تواند به عنوان یک عامل، برای سنجش میزان رشد مقصد گردشگری عمل کند. آمیت^۴ (۲۰۱۱) علاوه بر عدم وجود امکانات و تاسیسات رفاهی در مورد روستاها، عدم برنامه‌ریزی مناسب در زمینه گردشگری نیز از موانع توسعه گردشگری روستایی است. ژانگ و همکاران^۵ (۲۰۱۶) ظرفیت برد اکولوژیکی جزیره مابول ۱۵۶۰۰-۱۶۸۰۰ غواص در سال و برای آموزش غواصی ۳۹۰۰-۴۲۰۰ غواص می‌باشد. یو و همکاران^۶ (۲۰۲۰) توسعه اکوتوریسم راهی موثر برای افزایش سرمایه‌های معیشتی در چین است. روسالینا و همکاران^۷ (۲۰۲۱) بزرگ‌ترین چالش‌ها برای زمینه‌های توسعه یافته و در حال توسعه ناشی از مسائل مربوط به منابع داخلی است. شکری و همکاران^۸ (۲۰۲۲) گردشگری تاب‌آوری معیشت عشایر را از طریق افزونگی عملکردی افزایش می‌دهد.

1. University of Dortmund

2. Lane

3. Yabuta & Scott

4. Amit

5. Zhang et al

6. Yu et al

7. Rosalina et al

8. Shekari et al

حیدری ساربان (۱۳۹۰) از بین موانع مؤثر در توسعه گردشگری روستایی مانع ساختاری در شهرستان اردبیل، مؤثرترین مانع فراروی توسعه گردشگری روستایی بوده و مانع اجتماعی - فرهنگی، زیربنایی و آموزشی در رده بعدی قرار گرفتند. شوکتی آملی و همکاران (۱۳۹۵) سه عامل زیرساختاری - رفاهی، اجتماعی - فرهنگی و سازمانی - ساختاری مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری روستای آق گنبد می‌باشد. مولایی و همکاران (۱۳۹۷) سه پیشران، صنایع دستی و هنرهای سنتی، جاذبه‌های تاریخی و سابقه تاریخی و تمدنی دارای بیش‌ترین امتیاز و از بین عوامل معنایی، تصویر و ذهنیت شکل گرفته از مقصد، میراث فرهنگی ناملموس و کیفیت ادراک شده از محیط و زندگی در مقصد شهر اصفهان دارای کم‌ترین اثرگذاری در بین عوامل تعیین‌کننده حس مکان مقصد گردشگری اصفهان دارا می‌باشند. علیقی‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) ظرفیت تحمل اجتماعی روستاهای درویش‌آباد و چاکسر از شهرستان محمودآباد نسبت به توسعه گردشگری بالاتر از حد متوسط و میانگین عددی مفروض است. حیدری و همکاران (۱۴۰۰) به‌منظور توسعه رقابت‌پذیری گردشگری باید زیرساخت‌های موجود استان زنجان در حوزه اشتغال، خدمات‌رسانی و خدمات مهمانپذیری و همچنین زیرساخت‌های سیاسی و حمل‌ونقل تقویت شود.

داده‌ها

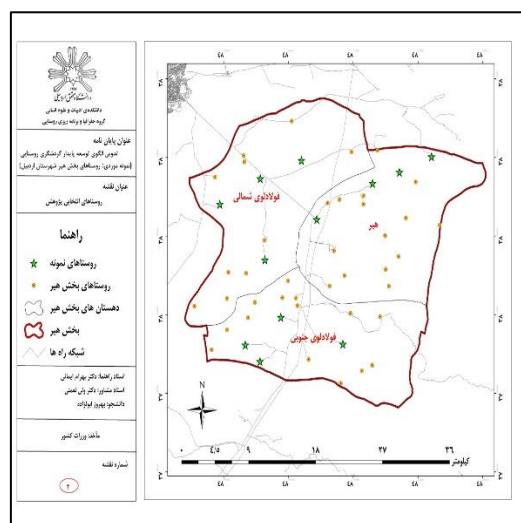
تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی است که با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی رویکرد حاکم بر آن توصیفی-تحلیلی است. تکنیک لازم برای به‌دست آوردن داده‌های موردنیاز کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) است. جامعه آماری پژوهش حاضر روستاهای گردشگرپذیر در بخش هیر شهرستان اردبیل می‌باشد.

مواد و روش تحقیق

بر مبنای موضوع و نیز اهداف پژوهش، تحقیق حاضر کاربردی و روش انجام آن توصیفی - تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش خانوارهای روستاهای بخش هیر می‌باشد. در این پژوهش با توجه به اینکه بخش هیر دارای سه دهستان فولادلوی جنوبی، فولادلوی شمالی و هیر می‌باشد از هر بخش ۴ روستا و جمعاً ۱۲ روستا به عنوان نمونه موردی انتخاب گردید. مطابق با آخرین آمار تعداد خانوار روستاهای بخش هیر ۲۳۸۵ خانوار می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر ۳۳۱ خانوار به دست آمده که برای اطمینان و دقت بیشتر به ۳۴۰ خانوار ارتقاء داده شد. بر این اساس تعداد ۳۴۰ پرسشنامه در بین خانوار براساس درصد خانوار هر یک از روستاها پخش گردید. انتخاب نمونه در جامعه محلی به صورت تصادفی سیستماتیک انجام گرفته است. در تحقیق حاضر برای سنجش پایایی سؤالات پرسشنامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ نتیجه پرسش‌ها مورد آزمون قرار گرفت. بالاترین میزان ضریب پایایی ۰/۸۶ درصد مربوط به معیار اطلاع‌رسانی و تبلیغات و پایین‌ترین ضریب پایایی ۰/۷۵ درصد مربوط به معیار جاذبه‌ها می‌باشد. ضریب پایایی به‌دست آمده در همه‌ی زیر معیارهای تحقیق با عددی بالاتر از ۰/۷۰ درصد در حد متوسط و قابل قبول ارزیابی می‌شود. در مجموع مقدار آلفای به‌دست آمده برای مجموع سؤالات پرسشنامه معادل ۰/۷۹ درصد می‌باشد که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بسیار بالای ابزار تحقیق می‌باشد. چرا که هرچه شاخص آلفای کرونباخ به ۱ نزدیک‌تر باشد همبستگی درونی بین سؤالات بیشتر و در نتیجه پرسش‌ها همگن‌تر خواهند بود. پرسشنامه‌های تهیه شده با سؤالات بسته و در مقیاس‌های اسمی، فاصله‌ای و رتبه‌ای و بر اساس طیف لیکرت (۵گزینه‌ای) تدوین شده است. جهت پردازش اطلاعات به دست آمده از نرم افزار آماری SPSS و Excel استفاده گردیده است. همچنین به منظور تجزیه و تحلیل یافته‌ها از روش تلفیقی SWOT - AHP بهره گرفته شده است. برای سنجش و اندازه‌گیری، متغیرهای پژوهش در قالب ۷ بعد زیرساختی - کالبدی، اجتماعی - اقتصادی، فرهنگی، قوانین و مقررات (نهادی)، مشارکت مردم محلی، اطلاع‌رسانی و تبلیغات و جاذبه‌ها تدوین گشته‌اند.

محدوده مورد مطالعه

شهر هیر به وسعت ۱۸۴ هکتار در ۴۸ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی و ۳۸ درجه و ۴ دقیقه عرض شمالی جغرافیایی و در ارتفاع ۱۵۴۰ متر از سطح دریاهای آزاد واقع شده است. شهر هیر واقع در استان اردبیل و یکی از نقاط شهری، شهرستان اردبیل است. شهر هیر در جنوب شرقی دشت اردبیل و در کوهپایه‌های غربی ارتفاعات تالش در حاشیه یکی از شعبات قره‌سو واقع شده است. این شهر در امتداد مسیر اردبیل به خلخال و دریاچه نور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. موقعیت کوهپایه‌ای و مجاورت به نواحی جنگلی و مراتع چمنزاری مناسب، رونق فعالیت‌های دامداری و کشاورزی به ویژه کشت دیم در دامنه اراضی تپه ماهوری را برای این شهر موجب شده است. بخش هیر در منطقه فولادلو و در جنوب شرقی شهرستان اردبیل قرار گرفته است و در مرکز آن شهر هیر می باشد که شامل ۳ دهستان فولادلوی شمالی، فولادلوی جنوبی و هیر می باشد. شکل شماره ۱ موقعیت محدوده مورد مطالعه و موقعیت روستاهای انتخابی پژوهش را به نمایش می گذارد.



شکل (۱): موقعیت محدوده مورد مطالعه

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی این تحقیق شامل داده‌های به دست آمده از پرسشنامه ساکنان (سرپرستان خانوار) است که مشتمل بر ویژگی‌های فردی است. ۱۲۷ نفر از افراد نمونه تحقیق معادل ۳۷/۳۵ درصد را زنان و ۲۱۳ نفر معادل ۶۲/۶۴ درصد را مردان تشکیل می دهند. از نظر وضعیت تأهل، ۲۸۹ نفر از افراد نمونه تحقیق (۸۵ درصد) را افراد متأهل و ۵۱ نفر معادل ۱۵ درصد را مجردان تشکیل می دهند. از بین چهار رده سنی گروه سنی، بیشترین تعداد پاسخگویان در گروه سنی ۲۱ تا ۳۰ سال قرار داشتند که ۳۳/۸۳ درصد از پاسخگویان را شامل می شود. از پنج گروه در نظر گرفته شده برای تعیین سطح تحصیلات، بالاترین میزان فراوانی ۱۳۹ نفر (معادل ۴۰/۸۸ درصد)، مربوط به سطح زیر دیپلم و کمترین فراوانی ۲۳ نفر (معادل ۶/۷۶ درصد) مربوط به سطح فوق لیسانس و بالاتر می باشد.

در پژوهش حاضر برای به دست آوردن میزان ظرفیت گردشگری روستاهای شهرستان هیر از آزمون T تک نمونه‌ای با مقدار آزمون برابر عدد ۳ (Test value = 3) و فاصله اطمینان ۹۵٪ یعنی (خطای ۵٪) استفاده شد. در آزمون مذکور در صورتی که مقدار (sig) بزرگ‌تر از ۰/۰۵ باشد متغیر تحت بررسی با مقدار آزمون (یعنی عدد ۳) تفاوت معنی داری ندارد. در نتیجه میزان کیفیت شاخص تحت بررسی در سطح متوسط ارزیابی می شود. در صورتی که مقدار (sig) کمتر از ۰/۰۵ باشد شاخص تحت بررسی با مقدار آزمون (عدد ۳) تفاوت معناداری دارد. یافته‌ها بیانگر این است از هفت متغیر مورد بررسی متغیرهای

فرهنگی (۳/۵۸)، قوانین و مقررات (۳/۵۹)، مشارکت مردم محلی (۳/۴۹) و جاذبه‌ها (۳/۷۲) دارای میانگینی بالاتر از حد متوسط بودند. از سوی دیگر در متغیرهای ذکر شده مقدار t و کرانه بالا و پایین مثبت بدست آمد. سطح معنی داری این متغیرها و ۰/۰۰۰ بدست آمد. این نتایج نشان می‌دهد ساکنین این متغیرها را در وضعیت مناسب‌تری دانسته‌اند. متغیرهای زیر ساختی - کالبدی، اجتماعی - اقتصادی تفاوت معنی داری را نشان نمی‌دهند و میانگین آنها پایین‌تر از حد متوسط نیز پایین‌تر است. این موارد نشان می‌دهد جامعه محلی از این متغیرها رضایتی ندارند و علت آن را می‌توان در عدم آموزش مردم محلی، عدم استفاده از ابزارهای مناسب تبلیغاتی، میزان کمبود اشتغال ایجاد شده در بخش گردشگری و سطح رفاه پایین روستائیان بیان نمود. از سوی دیگر کیفیت نامناسب راه‌های ارتباطی و همچنین معابر درون روستا، عدم توجه به تأسیسات و امکانات بهداشتی درمانی، کمبود مراکز اقامتی و تفریحی و بسیاری موارد دیگر باعث شده که جامعه از وضعیت متغیر زیرساختی رضایت مطلوبی نداشته باشند (جدول ۱).

جدول (۱): آزمون t تک نمونه‌ای برای متغیرهای هفت‌گانه برخورداری از پتانسیل‌های گردشگری

متغیر	ارزش تست = ۳					
	مقدار آماره t	(df)	میانگین	(sig)	اختلاف میانگین	سطح معنی داری ۹۵ درصد
زیرساختی - کالبدی	-۰/۵۵	۳۳۸	۲/۹۴	۰/۴۱	-۰/۰۵	کران بالا ۰/۱۱
اجتماعی - اقتصادی	-۰/۳۱	۳۳۸	۲/۹۹	۰/۰۰	-۰/۰۱	کران پایین -۰/۱۲
فرهنگی	۷/۵۳	۳۳۸	۳/۵۸	۰/۰۰	۰/۵۸	۰/۷۰
قوانین و مقررات (نهادی)	۷/۵۳	۳۳۸	۳/۵۹	۰/۰۰	۰/۵۹	۰/۷۱
مشارکت مردم محلی	۶/۰۵	۳۳۸	۳/۴۹	۰/۰۱	۰/۴۹	۰/۶۲
تبلیغات و اطلاع‌رسانی	-۵/۲۱	۳۳۸	۲/۶۵	۰/۰۱	-۰/۳۵	کران بالا -۰/۲۴
جاذبه‌ها	۱۱/۱۹	۳۳۸	۳/۷۲	۰/۰۰	۰/۷۲	۰/۶۰
کل		۳۳۸	۳/۲۸	۰/۰۲	۰/۲۸	۰/۴۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

در این بخش، به فرایند دستیابی به اهداف تحقیق بر مبنای چارچوب جامع تدوین راهبرد پرداخته می‌شود. بدین منظور گام با اهمیت، مرحله ورود اطلاعات است که در قالب دو ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) متأثر از مطالعات میدانی (مصاحبه، مشاهده و پرسشنامه) محیط درونی و بیرونی مقصد گردشگری روستاهای شهرستان هیر است؛ بدین صورت تعداد ۱۳ نقطه قوت، ۱۴ نقطه ضعف، ۱۰ فرصت و ۱۰ تهدید در مجموع ۲۷ عامل پیش‌برنده و ۲۰ مؤلفه بازدارنده شناسایی گردید. گفتنی است عوامل شناسایی شده در ابتدا تعداد بیشتری از عوامل را در بر می‌گرفت، که با هم‌اندیشی با خبرگان و مسئولین ذینفع برخی از گویه‌ها تجمیع و یا حتی حذف گردیدند. عوامل شناسایی شده نهایی در قالب پرسشنامه جهت وزن‌دهی به هر یک عوامل، همراه با توضیحات تکمیلی محقق به پاسخگویان توزیع و جمع‌آوری گردید. داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها وارد محیط نرم‌افزار SPSS شدند و با بهره‌مندی از تحلیل توصیفی، رتبه هر یک از عوامل، که حاصل میانگین نقطه نظرات امتیازات پاسخ‌دهندگان است، تعیین شد. همچنین نمرات نهایی هر یک عبارات با استفاده از روش SWOT، که حاصل ضرب امتیاز ضرب در رتبه خود است بدست آمد.

در ادامه پژوهش حاضر اقدام به سنجش محیط داخلی روستاهای محدوده مورد مطالعه جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت آن (IFE) در راستای توسعه گردشگری روستایی گردید. این نقاط ضعف و قوت در چارچوب ابعاد توسعه پایدار روستایی مطرح شده است. نقاط قوت و ضعف داخلی در زمره فعالیت‌های قابل کنترل در محیط داخلی است که مجموعه آن‌ها را به شیوه عالی یا ضعیف انجام می‌دهد. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی روستاهای هدف گردشگری در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول (۲): ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)

عوامل داخلی	ابعاد	ضریب	رتبه	ضریب نهایی	جمع امتیازات
قوت	S1 وجود طبیعت بکر و چشم‌اندازهای طبیعی و منحصر به فرد	۰/۰۴	۳/۶۰	۰/۱۵	۱/۸۴
	S2 برخورداری از منابع و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی تپه باستانی، آتشکده و امامزاده	۰/۰۵	۳/۱۰	۰/۱۵	
	S3 وجود محصولات و فراورده‌های باغی	۰/۰۵	۲/۶۵	۰/۱۳	
	S4 وجود ارتفاعات و قله‌های زیبا جهت کوهنوردی و فعالیت‌های ورزشی	۰/۰۴	۳/۰۰	۰/۱۲	
	S5 محیطی آرام و بدون آلودگی با آب و هوای مناسب جهت استراحت شهروندان خصوصاً در فصل بهار و تابستان	۰/۰۶	۳/۸۰	۰/۲۴	
	S6 اهمیت به فرهنگ کهن بین روستاییان	۰/۰۴	۳/۰۷	۰/۱۳	
	S7 فاصله نسبی مناسب با مرکز استان؛ شهر اردبیل	۰/۰۵	۲/۸۷	۰/۱۴	
	S8 تنوع و غنای فرهنگی و فرهنگ فولکلوریک مردم و حس مهمان‌نوازی ساکنان روستا	۰/۰۳	۳/۰۲	۰/۱۰	
	S9 بالا بودن روحیه مشارکت عمومی در میان مردم محلی برای انجام خدمات عام‌المنفعه در روستا	۰/۰۶	۳/۰۱	۰/۱۸	
	S10 معرفی به عنوان روستای هدف گردشگری در سطح ملی	۰/۰۳	۲/۷۸	۰/۰۹	
	S11 مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری و توسعه گردشگری	۰/۰۵	۳/۱۲	۰/۱۶	
	S12 امنیت مناسب روستا (عدم نزاع و درگیری)	۰/۰۴	۳/۳۱	۰/۱۴	
	S13 یکپارچگی قومی و مذهبی	۰/۰۴	۳/۱۴	۰/۱۳	
ضعف	W1 انزوای جغرافیایی روستا به دلیل دور افتادن از مسیر ترانزیت و حمل و نقل	۰/۰۶	۱/۷۹	۰/۱۱	۱/۰۲
	W2 مشخص نبودن ظرفیت تحمل گردشگری روستا و متعاقب آن تخریب محیطزیست طبیعی	۰/۰۴	۱/۰۱	۰/۰۴	
	W3 ضعف کمی و کیفی امکانات و تسهیلات اقامتی، رفاهی، بهداشتی، ورزشی و خدماتی	۰/۰۴	۲/۰۱	۰/۰۸	
	W4 ضعف در سیستم جمع‌آوری و دفع زباله‌های روستایی	۰/۰۵	۱/۷۸	۰/۰۹	
	W5 ناآشنایی مردم با تاثیرات مطلوب توسعه گردشگری روستایی	۰/۰۴	۱/۱۳	۰/۰۵	
	W6 مهاجرت روستائیان به نقاط شهری به دلیل افزایش بیکاری و درآمد پایین در روستا	۰/۰۵	۱/۴۷	۰/۰۷	
	W7 کیفیت پایین معابر درون و برون روستا	۰/۰۵	۱/۵۳	۰/۰۷	
	W8 موانع ساختاری فرهنگی ناشی از بافت‌های قبیله‌ای و تضادهای فرهنگی گردشگران با مردم محلی	۰/۰۴	۱/۰۷	۰/۰۵	
	W9 مدیریت نامناسب جاذبه‌های گردشگری	۰/۰۶	۱/۷۵	۰/۱۰	
	W10 نبود سازوکار قانونی در برقراری نظم و امنیت عمومی به دلیل فقدان کلاتری و پاسگاه نیروی انتظامی	۰/۰۵	۱/۶۵	۰/۰۸	
	W11 فقدان برنامه و راهبرد جامع اطلاع‌رسانی و تبلیغات بخش عمومی در معرفی جاذبه‌های گردشگری روستایی	۰/۰۵	۱/۶۶	۰/۰۹	
	W12 کم‌توجهی به مباحث مشارکت روستائیان در تهیه و اجرای طرح‌های گردشگری	۰/۰۵	۱/۳۹	۰/۰۷	
	W13 فصلی بودن جاذبه‌های گردشگری	۰/۰۴	۱/۶۴	۰/۰۶	
	W14 ضعف برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری ناچیز بخش عمومی (دولت) در تقویت زیرساخت‌های اولیه توسعه گردشگری	۰/۰۵	۱/۷۵	۰/۰۹	

مأخذ: یافته‌های پژوهش ۱۳۹۹

همانطور که جدول نشان می‌دهد، محیطی آرام و بدون آلودگی با آب و هوای مناسب جهت استراحت شهروندان خصوصاً در فصل بهار و تابستان (با ضریب ۰/۲۴)، بالا بودن روحیه مشارکت عمومی در میان مردم محلی برای انجام خدمات عام‌المنفعه در روستا (با ضریب ۰/۱۸) و مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری و توسعه گردشگری (با ضریب ۰/۱۶) مهم‌ترین نقاط قوت جهت

توسعه گردشگری در روستاهای شهرستان هیر به به دست آمده‌اند. مشخص نبودن ظرفیت تحمل گردشگری روستا و متعاقب آن تخریب محیطزیست طبیعی (با ضریب ۰/۰۴)، نا آشنایی مردم با تاثیرات مطلوب توسعه گردشگری روستایی و موانع ساختاری فرهنگی ناشی از بافت های قبیله ای و تضادهای فرهنگی گردشگران با مردم محلی (با ضریب ۰/۰۵) مهم ترین نقاط ضعف بوده‌اند. در این مرحله به شناسایی آثار محیط خارجی در روستاهای بخش هیر جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیداتی (EFE) که در ارتباط با توسعه گردشگری پایدار وجود دارد؛ پرداخته شده است (جدول ۳).

جدول (۳): ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)

عوامل داخلی	ابعاد	ضریب	رتبه	ضریب نهایی	جمع امتیازات
فرصت	O1 برگزاری نمایشگاه ها، سمینارها و جشنواره‌های گردشگری روستایی در سراسر کشور	۰/۰۵	۳/۰۷	۰/۱۷	۱/۷۷
	O2 هزینه کمتر روستا برای گردشگران داخلی	۰/۰۶	۳/۶۱	۰/۲۱	
	O3 افزایش انگیزه در میان جامعه شهری برای بازدید از محیط و زندگی روستا و روستاییان	۰/۰۳	۳/۴۲	۰/۱۲	
	O4 تصویر ذهنی مثبت مردم استان اردبیل از روستای بخش هیر	۰/۰۶	۳/۵۳	۰/۲۲	
	O5 توسعه فضای مجازی برای تبلیغ منابع و جاذبه های گردشگری	۰/۰۸	۳/۶۵	۰/۲۸	
	O6 مجاورت با شهر اردبیل به عنوان قطب گردشگری استان	۰/۰۴	۳/۷۶	۰/۱۵	
	O7 تغییر نگرش و تمرکز دولت بر توسعه صنعت گردشگری با رویکرد اشتغال آفرینی و درآمدزایی در نواحی روستایی	۰/۰۵	۳/۷۷	۰/۱۹	
	O8 وجود نیروی متخصص با تحصیلات مرتبط برای مدیریت و برنامه ریزی گردشگری	۰/۰۵	۲/۷۹	۰/۱۳	
	O9 افزایش بودجه تخصیصی دولت برای تقویت بنیه ضعیف زیرساخت های عمرانی، کالبدی و محیطی	۰/۰۵	۳/۱۰	۰/۱۶	
	O10 وجود ظرفیت های قانونی و اجرایی برای حمایت مالی از طرح های تحقیقاتی در بخش گردشگری روستایی	۰/۰۵	۳/۰۸	۰/۱۵	
تهدید	T1 الگوی تقاضای فصلی گردشگری روستایی ناشی از شرایط آب و هوایی به ویژه سرمای هوا در زمستان	۰/۰۵	۱/۰۷	۰/۰۵	۰/۹۸
	T2 حضور کم‌رنگ بخش خصوصی به سرمایه گذاری در گردشگری	۰/۰۸	۱/۹۰	۰/۱۴	
	T3 تضعیف فرهنگ کهن و بومی روستاها	۰/۰۷	۱/۴۷	۰/۱۱	
	T4 کم‌رنگ بودن نگاه اقتصادی به گردشگری روستایی در میان مدیران محلی و کلان کشور	۰/۰۵	۱/۴۴	۰/۰۷	
	T5 همکاری محدود نهاد های تأثیر گذار در افزایش آگاهی عمومی از منافع گردشگری؛ رسانه های صمعی و بصری	۰/۰۵	۲/۰۳	۰/۱۱	
	T6 تضاد بین جامعه محلی و گردشگران به واسطه ضعف در آموزش	۰/۰۴	۱/۰۱	۰/۰۴	
	T7 ضعف نظام آموزش گردشگری در جهت فرهنگ سازی، ارتقاء ادراک از منافع اقتصادی، اجتماعی و ...	۰/۰۸	۲/۲۱	۰/۱۷	
	T8 توسعه سریع جاذبه های گردشگرپسند سایر استان های همجوار	۰/۰۴	۲/۰۱	۰/۰۹	
	T9 کابی نبودن سطح دانش و مهارت کارکنان سازمانها و نهادهای ذینفع در حوزه گردشگری روستایی	۰/۰۷	۱/۹۰	۰/۱۴	
	T10 فقدان تشکل های غیردولتی (NGO) کارا و موثر مرتبط با صنعت گردشگری	۰/۰۴	۱/۷۹	۰/۰۸	

مأخذ: یافته‌های پژوهش ۱۳۹۹

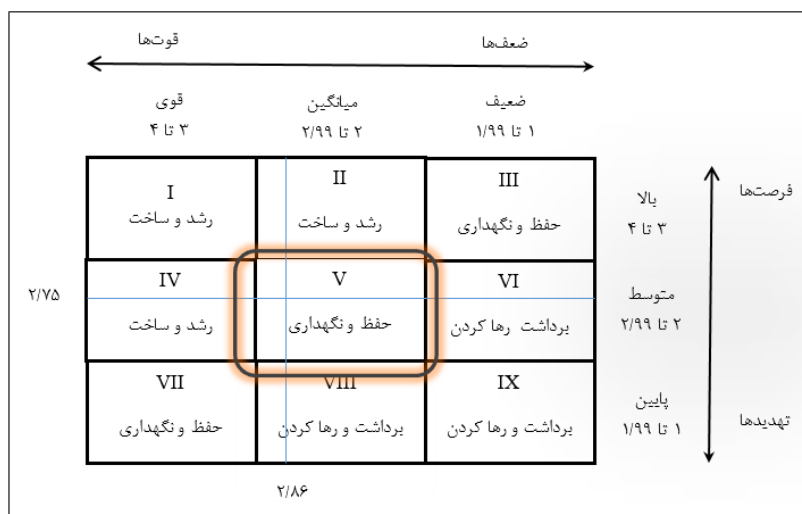
جدول نشان می‌دهد، توسعه فضای مجازی برای تبلیغ منابع و جاذبه‌های گردشگری (با ضریب ۰/۲۸)، تصویر ذهنی مثبت مردم استان اردبیل از روستای بخش هیر (با ضریب ۰/۲۲) و هزینه کمتر روستا برای گردشگران داخلی (با ضریب ۰/۲۱) مهم‌ترین فرصت جهت توسعه گردشگری در روستاهای شهرستان هیر به دست آمده‌اند. تضاد بین جامعه محلی و گردشگران به واسطه ضعف در آموزش (با ضریب ۰/۰۴)، الگوی تقاضای فصلی گردشگری روستایی ناشی از شرایط آب و هوایی به ویژه سرمای هوا در زمستان (با ضریب ۰/۰۵) و کم‌رنج بودن نگاه اقتصادی به گردشگری روستایی در میان مدیران محلی و کلان‌کشور (با ضریب ۰/۰۷) مهم‌ترین نقاط تهدید برای توسعه گردشگری روستایی به دست آمده‌اند.

در این مرحله، بر اساس نتایج به دست آمده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی که به ترتیب و می‌باشد، جایگاه مقصد در خانه (V) حفظ و نگهداری قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، در محیط داخلی و خارجی با عوامل پیش‌برنده (قوت و فرصت) تأثیرگذارتری در قیاس با عوامل بازدارنده (ضعف و تهدید) روبرو است. همانطور که از (شکل ۲) مشاهده می‌شود، اعداد به دست آمده، حجم بسیاری از خانه «حفظ و نگهداری» را پوشش می‌دهند.

جدول (۴): مجموع امتیاز عوامل داخلی و خارجی

عوامل خارجی		عوامل داخلی		امتیاز
تهدید	فرصت	ضعف	قوت	
۰/۹۸	۱/۷۷	۱/۰۲	۱/۸۴	
۲/۷۵		۲/۸۶		جمع

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹



شکل (۲): ماتریس نه خانه‌ای عوامل داخلی و خارجی

در ادامه پژوهش حاضر جهت تدوین الگوی مناسب گردشگری پایدار روستایی در بخش هیر شهرستان اردبیل از روش ترکیبی (SWOT – AHP) استفاده گردید و بر اساس نتایج به دست آمده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی که به ترتیب ۲/۸۶ و ۲/۷۵ می‌باشد، جایگاه مقصد در خانه (V) حفظ و نگهداری قرار گرفت. به عبارت دیگر، در محیط داخلی و خارجی با عوامل پیش‌برنده (قوت و فرصت) تأثیرگذارتری در قیاس با عوامل بازدارنده (ضعف و تهدید) روبرو است. در ادامه، با رتبه‌بندی راهبردها از طریق فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) راهبردهای بااهمیت مشخص شدند. که در آن پس از طی مراحل، پرسشنامه زوجی (دوبه‌دو) جهت مقایسه معیارها، گزینه‌ها و در نهایت دستیابی به اولویت هر یک، طراحی گردید و در اختیار ۲۰ کارشناس

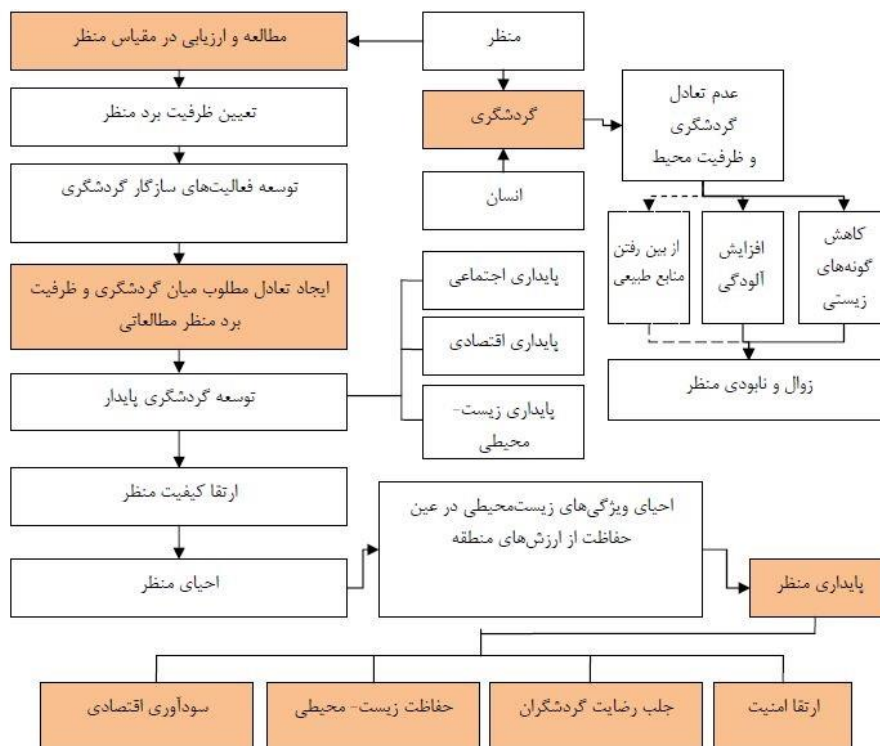
که به روش نمونه‌گیری قضاوتی هدفمند انتخاب شده بودند قرار گرفت. در آخرین گام، میانگین هندسی امتیازات اعلام شده توسط کارشناسان را محاسبه و داده‌های اولیه جهت تجزیه و تحلیل وارد محیط نرم‌افزار Expert Choice شد و اولویت راهبردها مطابق با شکل ۳ تعیین گردید.



شکل (۳): اولویت‌بندی راهبردهای توسعه گردشگری با AHP

سپس راهبردهای موضوعی توسعه گردشگری مستخرج از مدل کیفی SWOT که از طریق فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) رتبه‌بندی گردیدند به ترتیب امتیاز مأخوذه و اولویت اجرایی شامل توسعه محصول گردشگری؛ بهبود و تقویت زیر ساخت‌های اولیه (حمل و نقل، راه، آب، تلفن، گاز) و ثانویه (مکانات و تسهیلات رفاهی، بهداشتی)، حفاظت و توسعه پایدار منابع گردشگر پسند طبیعی، تاریخی و فرهنگی روستاها و توسعه گردشگری و توانمندسازی آنان برای ایجاد اشتغال و کارآفرینی در زمینه گردشگری، است.

در ادامه نیز طبق یافته‌های الگوی تجربی مناسب توسعه گردشگری روستایی در بخش هیر شهرستان اردبیل ارائه می‌گردد (شکل ۴).



شکل (۴): الگوی مطلوب توسعه گردشگری روستایی در بخش هیر شهرستان اردبیل

نتیجه گیری

امروزه مقاصد گردشگری به منظور استفاده کارا و مؤثر از قابلیت‌های خود و نیز پاسخگویی مناسب به تقاضاهای محیطی در راستای بیشینه‌سازی مزیت‌های رقابتی برای توسعه پایدار به برنامه‌ریزی راهبردی روی آورده‌اند؛ بنابراین، پژوهش حاضر در صدد برآمد تا با استفاده از فرایند برنامه‌ریزی راهبردی، راهبردهای را در جهت توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای هدف گردشگری بخش هیر اردبیل با تمرکز بر دو اصل اساسی بومی بودن (تناسب راهبرد با شرایط و ضوابط زیست‌محیطی، اجتماعی و فرهنگی مقصد و پیرامون) و بهره‌مندی از تجارب و نظرات مطلعان تدوین نماید. در ادامه، براساس مجموع نمرات نهایی ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، موقعیت مقصد گردشگری، در بخش حفظ و نگهداری با مختصات نمره ۲/۸۶ و ۲/۷۵ قرار گرفت؛ اعداد به دست آمده

حجم زیادی از خانه حفظ و نگهداری وضع موجود را پوشش می‌دهد. بنابراین راهبردهای حفاظتی در اولویت نخست و با توجه به نگرش مثبت گروه دلفی و کارشناسان راهبردهای رشد و ساخت نیز در اولویت بعدی قرار گرفت. در ادامه، با رتبه‌بندی راهبردها از طریق فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) راهبردهای بااهمیت مشخص شدند. اگرچه کانون توجه این تحقیق، تدوین راهبردهای قابل اجرا بوده است؛ اما باید در نظر داشت که صرف تدوین راهبرد، به تنهایی قادر به تحول نمی‌باشد و آنچه اهمیت دارد، اتخاذ برنامه‌های اجرایی ایده‌آل برای پیاده‌سازی هر یک از راهبردها با در نظر گرفتن اولویت اجرایی آنهاست؛ بدین ترتیب، متناسب با خروجی فرایند برنامه‌ریزی راهبردی (راهبردهای تهاجمی و اقتضایی) و اولویت‌بندی راهبردهای موضوعی توسعه، برنامه‌های اجرایی هر راهبرد برای صیانت و تقویت وضعیت موجود، تعریف شده است. این اقدامات، گویای فعالیت‌های کلیدی برای پیشرفت در مسیر توسعه پایدار گردشگری روستایی خواهد بود که سایر شاخصهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی پیرامون را متأثر می‌سازد.

نتایج حاصل از یافته‌های این پژوهش با مطالعات رکن الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۲) مبنی بر ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی مطابقت دارد. همچنین این نتایج با یافته‌های پژوهش حیدری ساربان (۱۳۹۰)، شوکتی آرمقانی و همکاران (۱۳۹۵) و مولایی و همکاران (۱۳۹۷) نیز همخوانی دارد.

قدردانی و تشکر

از اساتید گرامی و پاسخ دهندگان به پرسشنامه که ما را در نوشتن این تحقیق یاری نمودند کمال تقدیر و تشکر را دارم.

منابع

- اروجی، حسن (۱۳۹۶): «تبیین روند توسعه گردشگری در مناطق روستایی (مورد مطالعه: شهرستان خور و بیابانک)»، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی تهران.
- بیات، ناصر؛ بدری، سیدعلی (۱۳۹۷): «بخش‌بندی بازار گردشگری در نواحی روستایی با تاکید بر عوامل انگیزشی، مورد مطالعه: حوضه آبریز رودخانه کلان ملایر»، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۸، شماره ۴۹، صص ۱۸۶-۱۶۷.
- جعفری، وحیده، نجارزاده، محمد و زهره کیانی فیض‌آبادی (۱۳۹۶): «بررسی عوامل مؤثر بر ارزش ویژه برند مقصد گردشگری (مورد مطالعه: شهرستان سوادکوه)»، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال ششم، شماره ۲۰، صص ۹۳-۷۵.
- حیدری ساربان، وکیل؛ باختر، سهیلا؛ خوش‌رفتار، عبدالرضا (۱۳۹۷): «تحلیل امنیت اجتماعی و اثرات آن در توسعه گردشگری، مورد مطالعه: روستای سراب هرسم، شهرستان اسلام‌آباد غرب»، راهبردهای توسعه روستایی، سال پنجم، شماره سوم، صص ۳۸۴-۳۹۵.

حیدری، محمدتقی، رحمانی، مریم، خانمرادی، سجاد و یعقوب حقی (۱۴۰۰): «تبیین راهبردی پیشران‌های رقابت‌پذیری گردشگری در دستیابی به بازارهای هدف گردشگری، مورد مطالعه: استان زنجان»، فصلنامه علمی پژوهشی گردشگری و توسعه، ۱۰(۳)، صص ۳۵-۴۹.

حیدری‌ساربان، وکیل (۱۳۹۰): «تحلیل موانع موثر بر توسعه گردشگری روستای سردابه، شهرستان اردبیل»، شماره ۱، صص ۸۱-۶۸.
خانی، فضیله، خسروی مهر، حمیده و علی‌طورانی (۱۳۹۳): «سنجش پتانسیل‌های گردشگری روستایی با رویکرد رفع چالش‌های اقتصادی، مطالعه موردی: دهستان قلعه قافه - شهرستان مینودشت»، پژوهش‌های روستایی، دوره ۵، شماره ۱، صص ۱۹۱-۲۱۲.
رضوانی، محمدرضا و ناصر بیات (۱۳۹۲): «تحلیل جایگاه گردشگری روستایی در برنامه‌های کلان توسعه کشور با برنامه ۵ ساله توسعه ملی»، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۴، صص ۲۰۵-۱۸۵.

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داوود؛ اکبری سامانی، ناهید (۱۳۹۲): «ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی، مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره اول، صص ۱۴۶-۱۲۳.
رمضانیاپی، ناهید (۱۳۹۵): «بررسی قابلیت‌ها و موانع توسعه گردشگری روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: سراب‌کلان، زنجره‌علیا و سنگ‌سفید ایلام)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت جهانگردی، موسسه آموزش عالی باختران ایلام.
زیاری، کرامت‌الله (۱۳۹۴): تکنیک‌های برنامه‌ریزی گردشگری، انتشارات دانشگاه تهران.

شوکتی‌آمقانی، محمد، اسحاقی، رضا، ماهری، احد، رضائی، روح‌اله و حسین شعبانعلی فمی (۱۳۹۵): «بررسی موانع توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان اسکو (مطالعه موردی: روستای ساحلی آق‌گنبد)»، فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۳۵، صص ۳۷-۲۳.

طوافی، فهیمه (۱۳۹۴): «سنجش اثرات گردشگری بر جامعه روستایی (مورد مطالعه: دهستان اورامان‌تخت)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه تهران.

علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر، بریمانی، فرامرز و نوابه تقی‌زاده ارمکی (۱۳۹۹): «سنجش ظرفیت تحمل اجتماعی جامعه میزبان نسبت به توسعه گردشگری (مورد مطالعه: روستاهای ساحلی دهستان دابوی شمالی - شهرستان محمودآباد)»، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۱۱(۲)، صص ۳۱۸-۳۳۱.

مولایی، احمدرضا، صنایعی، علی و آذرنوش، انصاری (۱۳۹۷): «شناسایی و سنجش پیشران‌های کلیدی موثر در تعیین حس مکان مقاصد گردشگری مطالعه موردی: شهر اصفهان»، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۶۷-۵۲.

Amit, J. (2011): Impact analysis of a rural tourism on county development. *Event Management*, 9(4).

Condesso, F. (2011): Rural development, cultural heritage and tourism, *Journal Cuadernos de Desarrollo Rural*, Vol. 8, N 66, 197-222.

Hwang, J. And S. Lee, (2015): The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea, *Tourism Management*, 46, 501-513.

Rosalina, P.D., Dupre, K. and Y. Wang, (2021): Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47: 134-149.

Shekari, F., Ziaee, M., Faghihi, A. and M. Jomehpour, (2022): Nomadic livelihood resilience through tourism. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(1), 100034.

Torres-Delgado, A- & Saarinen, J. (2014): Using indicators to assess sustainable tourism development: a review, *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 16(1), 31-47.

University of Dortmund, (2001): Sustainable Regional Development for Tourism in County Donegal, Republic of Ireland, Faculty of Spatial Planning.

Yabuta, M. and N. Scott, (2010): A theoretical framework of the dynamic property of the tourism destination network. University of Queensland, 143, 1-26.

Yu, P., Zhang, J., Wang, Y., Wang, Ch. And H. Zhang, (2020): Can tourism development enhance livelihood capitals of rural households? Evidence from Huangshan National Park adjacent communities, China. *Science of The Total Environment*, 748, 141099.

Zhang, Y., Xiang, L., Qin, S. and H. Xingbao, (2016): Exploring a theme park's tourism carrying capacity: A demand-side analysis, *Tourism Management*, 59 (12), 564-578.

نحوه ارجاع به مقاله:

ایمانی، بهرام؛ ابولزاده، بهروز (۱۴۰۱). تدوین الگوی توسعه پایدار گردشگری روستایی (نمونه موردی: روستاهای بخش هیر شهرستان اردبیل)، جغرافیا و مطالعات محیطی ۱۱ (۴۳)، ۱۰۸-۱۲۱، Dor: 20.1001.1.20087845.1401.11.43.7.8

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

